

Slobodno vrijeme mladih u procesima modernizacije – usporedba slavonskih gradova i Zadra

Vesnica Mlinarević
Učiteljski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

Zlatko Miliša
Sveučilište u Zadru, Odjel za pedagogiju

Ana Proroković
Sveučilište u Zadru, Odjel za psihologiju

Sažetak

Područje slobodnog vremena mladih situira se sadržajnom dimenzijom provođenja slobodnog vremena koja određuje njihov prepoznatljiv životni stil. Rad se bavi usporedbom sadržaja (stilova) slobodnog vremena mladih i njihovim vrijednosnim orijentacijama u pet slavonskih gradova (Osijek, Požega, Slavonski Brod, Virovitica, Vinkovci) i Zadra. Usporedba je obavljena na osnovi rezultata empirijskog istraživanja koje su proveli Mlinarević (2005) te Proroković i sur. (2006). Istraživanja nisu potpuno usporediva, ali pružaju dovoljno elemenata za poopćavanje rezultata dobivenih primjenom sličnih instrumenata istraživanja (sociodemografske osobine ispitanika, sadržaji/orijentacije slobodnog vremena, zadovoljstvo provođenjem slobodnog vremena i vrijednosne orijentacije obrazovanja i rada).

Teorijski okvir u koji se interpretacija rezultata smješta jest određenje slobodnog vremena, suvremeni trendovi slobodnog vremena mladih, njihovi specifični životni stilovi, čimbenici utjecaja na slobodno vrijeme te njihovo socijalno okruženje u slobodnom vremenu i perspektiva mladih glede obrazovanja i rada te kvalitetnijeg provođenja slobodnog vremena. U budućnosti se očekuje da će slobodno vrijeme sve više imati (a ima to već i danas) obilježja potrošačke kulture (Miliša, 2006).

Na temelju dobivenih rezultata može se zaključiti da mladi Slavonije i Zadra provode češće nestrukturirano slobodno vrijeme u druženju, zabavi i dokolici, da su time relativno nezadovoljni kao i mjestima na kojima ga provode. Ovim se radom daje uvid u svakodnevnicu mladih dviju udaljenih regija Republike Hrvatske u urbanom gradskom prostoru. Rezultati istraživanja otvaraju nova pitanja o problemima i potrebama mladih za kvalitetnijim provođenjem slobodnog vremena.

Cljučne riječi: slobodno vrijeme, slobodno vrijeme mladih, stilovi slobodnog vremena mladih, pedagogizacija slobodnog vremena, vrijednosti

Uvod

U životu suvremenog čovjeka, slobodno vrijeme ima vitalne funkcije kojima se može procjenjivati kvaliteta i zadovoljstvo životom ljudi neovisno o njihovoj dobi. Područje slobodnog vremena mladih situira se sadržajnom dimenzijom provođenja slobodnog vremena koja određuje njihov prepoznatljiv životni stil, a uporište je u istraživanjima koja pokazuju da aktivno i smisleno provođenje slobodnovremenskih aktivnosti pridonosi razvoju ličnosti u sklopu njihove nove pozicioniranosti u suvremenom društvu.

Cilj istraživanja bio je utvrditi pojavnost različitih stilova provođenja slobodnog vremena mladih i zadovoljstvo osobnim slobodnim vremenom te ispitati neke aspekte sustava radnih vrijednosti i odnosa prema obrazovanju. U ovom se radu, također, pokušao dati uvid u svakodnevicu mladih u različitim hrvatskim gradovima: Zadru i slavonskim gradovima, odnosno, dvama relativno udaljenim regionalnim područjima. Očekivalo se da će komparacija bitnih varijabli koje određuju konstrukt slobodnog vremena otvoriti i nova pitanja o pedagoškim problemima slobodnog vremena mladeži u Hrvatskoj. Nadalje, analizom različitih aspekata slobodnog vremena, posebno određujući aktivnosti, kulturu provođenja i specifičnosti provođenja slobodnog vremena mladih, na razini teorijske eksplikacije, upozorit će se na potrebu raznovrsnih i adolescentima interesantnih sadržaja, a sve u kontekstu slobodnog vremena kao prostora za razvoj u kojem sudjeluju važni čimbenici utjecaja (obitelj, škola, mediji, šira društvena zajednica, crkva i dr.).

Velike društvene i vrijednosne turbulencije u Hrvatskoj, kriza suvremene obitelji, nezaposlenost, traumatska iskustva i neizvjesnost mladih za vlastitu budućnost pogoduju ozračju za razvoj poremećaja u ponašanju i ovisnosti o psihoaktivnim tvarima te pasivnom, potrošačkom, ali i stvaralačkom i produktivnom provođenju slobodnog vremena. Niz je čimbenika koji utječu na probleme kulture slobodnog vremena mladih, a valja ih artikulirati i osmisliti, po mogućnosti zajedničkom, aktivnošću stručnjaka iz različitih područja društvenih djelatnosti, posebice odgoja i obrazovanja.

Kako je namjera ovog rada da da uvid u svakodnevicu i ponašanje u slobodnovremenskom prostoru mladih kao i njihove vrijednosne orijentacije, dobiveni rezultati mogu biti od velike koristi roditeljima i nastavnicima za unaprjeđivanje prakse u izvannastavnim aktivnostima te lokalnoj sredini i odgojno-obrazovnim ustanovama za promišljanje učinkovitijih strategija prevencije i znanstvenicima za istraživanje o ovom fenomenu.

Izazovi slobodnog vremena

Slobodno vrijeme utječe na kvalitetu iskustva i života pojedinca. „Slobodno vrijeme je jedna od determinanti razvoja, ono ne djeluje u cijelosti samostalno i stoga se iskazuje dvojako: kao prostor u kojemu se prelamaju interakcije bića u nastanku i njegove okoline i kao prostor za samosvojni razvitak i samoostvarenje” (Bašić i dr., 1993, str. 132). U svom prvobitnom značenju ono ima ulogu medija u kojem se zbivaju djelovanja socijalnih čimbenika razvitka, a u drugom značenju ulogu činitelja samog razvitka, tj. onog socijalnog čimbenika koji omogućava ostvarenje i onih (psihogenih) potreba pojedinca koje on nije bio u mogućnosti zadovoljiti u drugim sferama vlastita postojanja (Previšić, 1975, 92). Ova odrednica slobodnog vremena bitna je za sveukupno „normalno” funkcioniranje pojedinca kao cjelovite i ostvarene (sretne) ličnosti.

„Slobodno vrijeme je vrijeme aktivnog odmora, rasonode, pozitivna razvoja, socijalizacije, humanizacije i stvaralačkog potvrđivanja ličnosti” (Previšić, 2000, 406). Time je ono (po sebi) polje odgojnog djelovanja, a važni čimbenici socijalizacije, obitelj, škola, vršnjaci, mediji i društvo imaju neprijeporno djelovanje u prostoru slobodnog vremena mladih. Plenković (2000), slobodnom vremenu pridaje četiri bitna obilježja: slobodu (kao temelj svih znanosti, bit samog čovjeka), stvaralaštvo (kroz koje čovjek spoznaje, a zatim i ostvaruje slobodu), djelovanje (koje smatra prijelaznim oblikom ljudskog življenja jer nosi elemente stvaralaštva i rada) i rad (koji ima mehanički karakter, a treba ga dovesti u vezu sa stvaralaštvom).

Suvremena istraživanja, međutim, sve više upućuju na manipulativnu ulogu brojnih čimbenika u kreiranju slobodnog vremena mladih (Miliša, 2006). Porast broja znanstvenih otkrića i tehnič-

kih inovacija, nagli razvoj tehnologije, usavršavanje i povećanje proizvodnje, potrošnje i profita, efikasnost, racionalizacija i informatizacija zavise od stupnja društvenog razvitka. Oni se uočavaju kao procesi industrijalizacije, urbanizacije, deruralizacije, masovne komunikacije i kulture, a u novije vrijeme i globalizacije, naglašava Spajić-Vrkaš (1999). Velike su mogućnosti izbora za provođenje slobodnog vremena prema želji, potrebi i ukusu svakog čovjeka, a to može biti velik problem. Raspon od mogućeg i stvarno potrebnog i korisnog, čovjek suvremenog društva teško prepoznaje i premošćuje. Promjene su nova prilika, ali i izazovan zahtjev.

Nove tehnologije i tehnike, spoznaje, nova znanja i njihova primjena sve su sofisticiranija, a da bi čovjek sve to mogao slijediti i upotrebljavati, treba biti ukorak s vremenom u kojem živi. Ovdje je važno napomenuti da u suvremenom poimanju demokratskog odgoja nije bit da mladi slijede promjene, nego da budu njihovi aktivni kreatori i nositelji. Za neke je, pak, slobodno vrijeme samo ono koje pojedinac ima na raspolaganju bez ikakve obveze (razonoda, dokoličarenje, hedonističko-konzumntski stil života). No, danas se taj pojam proširuje na „izvanškolsko” i „neradno” vrijeme u kojem pojedinac ima dodatnu priliku posvetiti se nečemu što je dio odgojno-kulturnog obzorja, bavljenje sportom, umjetnošću, neformalnom izobrazbom, učenjem stranih jezika, plesom itd.

Suvremeno društvo i nametnut brz životni ritam mijenjaju način i sadržaje provođenja slobodnog vremena. Uočava se potreba za aktivnim sudjelovanjem, dok Mišigoj-Duraković (2000) ističe kako suvremenu civilizaciju karakteriziraju izrazito smanjenje tjelesne aktivnosti (naglašava konzumizam) i pasivan pojedinac. U budućnosti se očekuje da će slobodno vrijeme imati (a ima to već i danas) obilježja potrošačke kulture. Dryden i Vos (2001) pretpostavljaju da je jedan od važnih obrazovnih ciljeva pripremanje građana svake zemlje za poticajno doba slobodnog vremena. „Da bi se taj cilj postigao, potrebno je ostvariti velik porast u obrazovanju iz stranih jezika, kulture, vještina i usluga te stvaranja novih iskustava u slobodno vrijeme” (Dryden i Vos 2001, 67).

Slobodno vrijeme mladih velik je vremenski prostor, a svojom životnošću, sadržajima i oblici-

ma primjenjiv je i interpoliran u njihov život. Ako je nedovoljno osmišljen i vođen, prostor slobodnog vremena može imati negativne implikacije u formiranju ličnosti (Mlinarević, 2004). „Uloga slobodnog vremena u svakodnevnom životu pojedinca osobito se aktualizira kada se proučavaju mladi, zbog toga što upravo adolescenti prolaze kroz intenzivno formativno razdoblje, a to implicira da se mladi socijaliziraju, oblikuju identitet i odgajaju u slobodnom vremenu” (Ilišin, 2000, 271).

Slobodno vrijeme mladih ima specifičnu strukturu koja putem svojih temeljnih uloga (odmor, razonoda i samoostvarenje) ima i razvojno-preventivnu ulogu u životu mladeži. Da bi ono ispunilo te svoje uloge, nužno je stvoriti potrebne uvjete. Da bi uvjeti bili optimalni za ispunjenje svih tih uloga slobodnog vremena, potrebno je poznavati konkretan subjekt koji egzistira u prostoru i vremenu i koji ima svoje specifične navike i htijenja. Samo kada slobodno vrijeme postane prostor u kojem se mladi čovjek osjeća svojim, zadovoljnim i ostvarenim, u kojem je „spontan, jednostavan i prirodan” (Fulgosi, 1987, str. 29), u kojem ostvaruje „oceanske osjećaje” i u njima prepoznaje sebe, možemo biti sigurni da je slobodno vrijeme ispunilo sve svoje funkcije i pridonijelo razvitku mlade osobe. Nužnost intencionalnog djelovanja u slobodnom vremenu mladih, ističe Previšić (2000), proistječe iz njihova specifičnog bio-psiho-socijalnog statusa koji zahtijeva uvid u aktivnosti koje bi mogle postati interesom što se sustavnim radom treba kultivirati i dovesti na razinu potrebe.

U Republici Hrvatskoj, sukladno europskim trendovima, raste nepovjerenje mladih prema društvenim strukturama. Sve kritičnije stajalište mladih prema društvu i njegovim vrijednostima sa sobom neizbježno nosi i neke oblike revolta koji se najlakše iskazuju u domeni slobodnog vremena. Plenković (2000) navodi da je „slobodno vrijeme izvor nepreglednog mnoštva problema koji su presudni za pozitivni ili negativni razvoj čovjekova života”. Katkad je moguće da zbog različitih razloga od strane agresivnih vanjskih manipulatora, mladi ne odlučuju i ne raspolazu svojim slobodnim vremenom, osim u slučaju asocijalnog ponašanja u njemu. To je vidljivo po nedostatku njihova „neuređenog i neprogramiranog” slobodnog vremena u kojem se njihova

sloboda, spontanost i kreativnost sputavaju i ograničavaju, a izbor se nameće i selektivno usmjerava voljom drugih, ističe Previšić (1987). Ovakvi potezi okruženja mogu izazvati revolt mladih ljudi, koji se može izraziti delinkventnim ponašanjem, zloporabom psihoaktivnih tvari ili nekim drugim oblikom društveno neprihvatljivog ponašanja.

Mladi su ljudi uhvaćeni u mrežu velike ponude različitih sadržaja koje nudi potrošačko društvo. Relativno lako posežu za stvarima koje im nude neku novu, zanimljiviju perspektivu, daju dojam otvorenosti, snalažljivosti u društvu, ekstatičkih i mističkih iskustava, doživljaja koje Watts i suradnici (1997), nazivaju „kemijski izazvanom dokolicom”. Nadalje, u današnje vrijeme vidljivo je u ponašanju mladih u slobodnom vremenu i svojevrsno povlačenje iz svijeta odraslih u neke vlastite prostore bez kontrole i nadzora, u kafiće i diskotekove. Previšić (2000) navodi i apsurd prema kojem današnji učenik ima manje slobodnog vremena nego manualni radnik iz prošlog stoljeća (velikom dijelu današnjih učenika zauzeto je i programirano i njihovo tzv. slobodno vrijeme različitim tečajevima ili izvanškolskim aktivnostima koje vrlo često forsiraju „moderni” roditelji.

Kao što je već navedeno, Borman i Gisser (1992) upozoravaju na štetnost „sjedilačkog” načina provođenja slobodnog vremena (posebice dugotrajnog gledanja TV-a). Vukasović (2000) glavni problem vidi u životnoj orijentaciji mladih, prema kojoj je poimanje života prenaglašeno utilitarističko i hedonističko, a shvaćanje ljudske slobode u adolescentskoj populaciji vodi razvoju sebičnosti, individualističkoj orijentaciji. Poseban aspekt u tretiranju slobodnog vremena sve više dobivaju mediji koji su postali primarni agens u socijalizaciji mladih naraštaja.

U Hrvatskoj se uglavnom govori o promjenama ustroja odgojno-obrazovnog sustava, ali bez dublje razrade odgoja mladih u slobodnom vremenu i za njega. Velik dio mladih ljudi nema potporu obitelji, škole, dovoljno znanja i mogućnosti za samostalno kvalitetno i strukturirano organiziranje slobodnog vremena zbog čega u toj domeni nailaze na mnoge već opisane opasnosti. Upravo stoga uočavamo potrebu za obrazovanjem mladih ljudi za kvalitetno provođenje slobodnog vremena kao jednim od

načina prevencije ovisnosti i različitih oblika delinkventnih ponašanja. Tako Ilišin (2000) raspravlja o trima kulturnim modelima u provođenju slobodnog vremena – elitnom, urbanom i ruralnom. Ti su modeli uvelike ovisni o socijalno-obrazovnom statusu i podrijetlu ispitanika. Istraživanja (Ilišin, 1988, 2000) prikazuju odnos prema društveno neprihvatljivim ponašanjima: rezultati pokazuju da adolescenti iskazuju izrazitu liberalnost (ili možda iskaz bunta) prema oblicima društveno nepoželjnih ponašanja, što upućuje i na hedonističko-konzumentsku orijentaciju mladih u strukturiranju slobodnog vremena (Ilišin, 2000).

Aktivnosti – stilovi slobodnog vremena mladih

Aktivnosti slobodnog vremena jesu one aktivnosti koje pojedinac prihvaća po slobodnoj volji i interesu, a koje po sebi uključuju i sve obveze i sve posljedice koje iz njih proizlaze. Osnova je tih aktivnosti, dakle, sloboda izbora i postojanje motivacijskog sklopa koji uvjetuje izbor.

Pod društveno prihvatljivim aktivnostima slobodnog vremena podrazumijevamo sve one aktivnosti koje pridonose rekreativno-produktivnom osmišljavanju slobodnog vremena. One su uvijek, pa i onda kada označavaju samo odmor i razonodu, planirane i sadržajno osmišljene, a motivacijski istinski utemeljene i razvojno usmjerene. Lenz (1991) ističe da nije bitno koliko je vremena na raspolaganju, već kako je ono iskorišteno i kakve su posljedice samog angažmana. Općenito govoreći, može se reći da je njihova svrha „korištenje” vremena, a ne njegovo „ubijanje”; da je njihova uloga neformano obrazovanje, odmor, razonoda i samostvarenje.

Problem jest kako pojedinca motivirati da „pedagogiziran” prostor slobodnog vremena prihvati i iskoristi te da mu aktivnosti slobodnog vremena postanu oblikom osmišljavanja slobodnog vremena i osobnom potrebom za artikuliranje vlastita životnog prostora (Previšić, 1975). Djeca koja odrastaju u obiteljima visokoobrazovanih roditelja i postižu izvrstan uspjeh u školi u primjetno su većoj mjeri stimulirani za bavljenje barem nekom izvanškolskom aktivnošću (Ilišin, 2000).

Životni stil ili orijentacija kao „određeni model svakodnevnih aktivnosti” obilježava pojedinca. „Životni stilovi koji se vežu uz pojam mladosti rezultat su socijalno prihvaćenog principa izbora društveno posve integriranih pojedinaca, iskazuju se u svim područjima života, od obitelji, preko škole i rada, do druženja i slobodnog vremena” navode Tomić-Koludrović i Leburić (2002, str. 146). Stoga se u radu pomoću sadržaja u području slobodnog vremena utvrđuju stilovi mladih u tom prostoru, a oni rasvjetljavaju načine ponašanja mladih i njihove životne orijentacije, ali i specifičnost društvenog konteksta u kojem odrastaju. To je posebno važno za analizu položaja mladih u Hrvatskoj koji upravo na razini izražajnih sredstava i načina ponašanja pokazuju brojne sličnosti s mladima razvijenih zapadnih zemalja, a oni su danas najvažniji potencijal za sutrašnje uključivanje u globalnu Europu.

U model životnog stila ulaze podrijetlo i socijalizacija te iskustvo socijalnog svijeta. Životne stilove strukturira konkretno društvo povezano s promjenama u vremenu i prostoru pa se u postindustrijskim, suvremenim društvima upravo putem životnih stilova ocrtavaju procesi individualizacije i pluralizacije (Mlinarević, 2006) te skepticizma kao temeljne vrijednosne matrice današnje mlade generacije (Koludrović i Tomić, 2002).

Zaokupljenost životnim stilom i stilizacijom života, prikazivanje potrošačkih dobara i iskustava u svakodnevnom životu često navode na hedonizam, izračunavanje vlastita ekonomskog i vrijednosno-statusnog stilskog. Takve primjere možemo vidjeti na televiziji, u dnevnim i tjednim časopisima, listovima za tinejdžere... Košir (1991) navodi da uspostavljajući svoj životni stil, mladi zapravo povezuju svoj osobni, psihosocijalni razvoj s ekonomskim te razvijaju životnu praksu primjerenu njihovim specifičnim životnim okolnostima. Razne supkulturne stilske forme mogu se pokazati kao različita izražajna sredstva jednog od temeljnih životnih stilova. Izraz „skeptična generacija” odnosi se na skeptičnost prema vlastitoj, a posebno budućnosti društva, nesigurnosti pri školovanju, zapošljavanju i „u odnosu na mogućnost brzog nadoknađivanja zaostatka u osobnim dostignućima u usporedbi sa zapadnim vršnjacima, To dodatno pridonosi povećanju rizičnosti njihova društvenog odrastanja” (Leburić, Tomić-Koludrović, 2001, str. 12).

Mladi, naime, govore o sebi najviše kroz stvari s kojima su u neposrednom kontaktu kao što su glazba, moda, film, likovni izričaj, literarni uradak, istraživački projekti, festivali, koncerti, diskoklubovi, kafići, sport, televizija, časopisi i sl. Time i stil života mladih predstavlja način zadovoljavanja osobnih potreba pojedinca u određenoj društvenoj dinamici. Način života podrazumijeva određeni model ponašanja koji pretpostavlja i specifičnu životnu orijentaciju u zadovoljavanju osobnih potreba, ali i životnu organizaciju, način učenja, a onda i sam stil života, ističu Anderson i suradnici (1998).

Kultura slobodnog vremena mladih

Kultura mladih i njihovo ponašanje u slobodnom vremenu postaju područja putem kojih se može doznati što oni uistinu misle jer se tiču svega što mladi osjećaju, vrednuju, nadaju se, a što se može primijetiti u njihovom životu, jeziku, glazbi, modi ili idolima (Leburić i Tomić-Koludrović, 2001, str. 27). Mladenačka kultura jedan je od osnovnih elemenata identiteta mladih i iznimno važno područje njihove afirmacije, komunikacije i stila života. Do 2001. u Hrvatskoj nije postojala organizirana nekomercijalna akcija ili medij kojoj je cilj poboljšanje scene, koja će kontrolirati kvalitetu scene, komentirati njezine vitalne dijelove, poticati komunikaciju između institucija, klubova i supkulturnih aktera te stimulirati kreativne aktivnosti mladih ljudi. To je u Nacionalnom programu djelovanja za mlade u Republici Hrvatskoj (2003) područje kroz koje mladi kritički preispituju tradicionalne kulturne modele i naslijeđe kao dio svojega identiteta i, stvarajući nove modele i estetiku, kreiraju prostor za vlastito prepoznavanje i djelovanje.

Mladi su sve manje organizatori zabave i slobodnog vremena, a sve više konzumiraju sadržaje koje nudi visokoprofesionalna industrija zabave, u novije vrijeme sve je veća manipulativna uloga medija (listova za tinejdžere, brojne serije koje preferiraju dokoličarenje (Miliša, 2006). Konzumenti postaju pasivni auditorij, nepripremljeni za aktivno provođenje slobodnog vremena. Umjesto iskazivanja njihove kreativnosti i aktivnog sudjelovanja, reklamna, potrošačka industrija natječe se u sadržajima gdje su mladi pasivni sudionici i često samo promatrači, upozorava Bašić (1993).

Mladi predstavljaju neku vrstu „zrcala” u kojem se mogu prepoznati obrisi svih relevantnih institucija koje sudjeluju u oblikovanju njihova identiteta. Kroz procese identifikacije, interiorizacije i asimilacije mladi prihvaćaju temeljne stavove i oblikuju svoje ponašanje. Zato je u prosuđivanju mladih važno uočiti koja su to duhovna, moralna i kulturna obzorka koja oblikuju životno iskustvo mladih: njihov stil života, njihovo poimanje dobra i zla, njihovo vrednovanje života. I površnom analizom suvremenih tendencija u društvu lako ćemo se uvjeriti da prevladavaju: moralni relativizam, pluralizam vrednota, subjektivizam i konzumizam, sloboda i autonomija bez odgovornosti, tolerancija koja graniči s relativizmom i indiferentizmom. Posljedice takvih tendencija najdrastičnije se oslikavaju upravo kroz ponašanje mladih naraštaja. Slobodno je vrijeme, navode Peller i suradnici (1994), uvjet bez kojeg mlada osoba ne može voditi produktivan život. Ono pomaže svakom pojedincu funkcionirati optimalno u svim zadaćama i izazovima života te ostvariti životne ciljeve. Adolescencija i mladenaštvo je razdoblje života u kojem se stječu ključne sposobnosti za provođenje slobodnog vremena.

Metodologija istraživanja

U sklopu razmatranja slobodnog vremena mladih kao iznimno važnog životnog prostora i odgovornog fenomena, u Osijeku je provedeno empirijsko istraživanje 2005., a u Zadru 2006. godine o temi *Slobodno vrijeme mladih – sadržaji i provođenje*.

Cilj tih istraživanja bio je utvrditi kojim aktivnostima mladi (srednjoškolci i studenti) ispunjavaju slobodno vrijeme, koliko su njime zadovoljni i kakva je njihova vrijednosna orijentacija prema obrazovanju i radu.

Pošlo se od hipoteze da slobodno vrijeme mladih nije istoznačan pedagoški prostor i nosi u sebi ambivalente sadržaje: odgojno-poticajne i one koji utječu negativno na razvoj svijesti i ponašanje mladih.

S obzirom na cilj ovog istraživanja, obuhvaćen je reprezentativan uzorak srednjoškolskih učenika različitih profila srednjih škola, i to: gimnazija i strukovnih i obrtničkih škola u Slavoniji. Kako nismo bili u mogućnosti ispitati sve učenike srednjih škola u Slavoniji, primijenili smo metodu uzorko-

vanja. Istraživanjem je obuhvaćena populacija srednjoškolskih učenika u Slavoniji i Baranji te je stoga odabran reprezentativan uzorak učenika u pet slavonskih gradova: Osijeku, Vinkovcima, Požegi, Slavonskom Brodu i Virovitici. Ti su gradovi smješteni na širem slavonskom području, točnije po jedan grad u svakoj od pet slavonskih županija. Uzorak je obuhvatio 455 ispitanika drugih i trećih razreda srednjih škola.

Ciljana populacija ispitanika u Zadru (1000 ispitanika) bila je prosječne dobi od 21 godinu, a obuhvaćene su kategorije učenika srednjih škola, studenata, zaposlenih i nezaposlenih mladih ljudi. Uzorak je bio reprezentativan po većini demografskih varijabli.

Za potrebe oba istraživanja izrađeni su anketni upitnici koji su po strukturi slični. Pojedini rezultati istraživanja daju se komparirati i to dijelovi o sadržajima u slobodnovremenskom prostoru, zadovoljstvo ispitanika osobnim slobodnim vremenom te odnosom prema radu i obrazovanju.

Obrada podataka empirijskih istraživanja uključuje kvantitativnu i kvalitativnu analizu. Kod obrade podataka korištena je univarijatna analiza – određivanje postotaka odgovora, bivarijatne analize – značajnosti razlike upotrebom hi-kvadrat testa i koeficijentom korelacije i multivarijantni postupci – faktorska analiza po modelu zajedničkih faktora do broja utvrđenog Kaiser-Gutmanovim kriterijem.

Rezultati istraživanja i interpretacija

Rezultati istraživanja u Osijeku i Zadru pokazuju da najveći broj roditelja ima srednju stručnu spremu i to gotovo izjednačeno očevi i majke ispitanih učenika u Zadru (tablice 1 i 2). U Osijeku je situacija drukčija; postoji statistički značajna razlika ($\chi^2=224.94$ $df=25$ $p<0,05$) između razine obrazovanja oca i obrazovanja majke, gdje su očevi znatno obrazovaniji nego majke ispitanika. U prosjeku je obrazovanje oca više od obrazovanja majke, a najčešće je to srednjoškolsko obrazovanje, što odgovara prosjeku Republike Hrvatske. Ovo, kao i ostale vrijednosti (za VSS, VŠS i NSS) odgovaraju republičkom prosjeku. Mali je broj roditelja s nezavršenom osnovnom školom, ali je i najmanji broj onih s magisterijem i doktoratom (1 %).

TABLICA 1. DESKRIPTIVNA STATISTIKA ZA VARIJABLE KOJE SE ODOSE NA OBRAZOVANJE RODITELJA MLADIH U SLAVONIJI

		M A J K A						UKU- PNO
		nezavr- šena OŠ	završe- na OŠ	srednja škola	viša škola	visoka škola, fakultet	Magi- sterij, doktorat	
O T A C	nezavršena OŠ	1%	1%	1	0	0	0	2%
	završena OŠ	0	0	2	1%	0	0	4%
	srednja škola	1%	10%	42%	6	4	0	63%
	viša škola	1%	1%	8%	1	2	0	13%
	visoka škola, fakultet	1%	1%	6%	2	6	1	17%
	magisterij, doktorat	0	0	0	0	1	0	1%
	UKUPNO	4%	13%	59%	10%	13%	1%	100

TABLICA 2. DESKRIPTIVNA STATISTIKA ZA VARIJABLE KOJE SE ODOSE NA OBRAZOVANJE RODITELJA MLADIH U ZADRU

	kategorija	Postotak
OBRAZOVANJE OCA	nezavršena osnovna škola	3%
	završena osnovna škola	7%
	trogodišnja stručna škola	29%
	četverogodišnja stručna škola	36%
	gimnazija	10%
	viša škola	13%
	fakultet	11%
	magisterij, specijalizacija, doktorat	1%
OBRAZOVANJE MAJKE	nezavršena osnovna škola	1%
	završena osnovna škola	11%
	trogodišnja stručna škola	18%
	četverogodišnja stručna škola	43%
	gimnazija	9%
	viša škola	7%
	fakultet	10%
	magisterij, specijalizacija, doktorat	1%

Većina rezultata istraživanja govori da mladi čiji su roditelji višeg obrazovnog statusa, češće koriste svoje slobodno vrijeme na kulturne i društvene sadržaje. Ilišin (2000) prikazuje rezultate između skupina mladih koji preferiraju elitni i kulturni model slobodnog vremena. U oba slučaja radi se o sociokulturno kompetentnijoj mladeži višeg socijalnog podrijetla i obrazovnijih roditelja, dok je kod rural-

nog modela niže socijalno podrijetlo i niži stupanj obrazovanja roditelja. Ista autorica iznosi rezultate da slobodno vrijeme mladih više ispunjava funkcija odmora, zabave i razonode, dok su, kao i u našem istraživanju, sadržaji koji potencijalno pridonose razvoju ličnosti u drugom planu. Interesantan je i podatak da su djeca niže obrazovanih roditelja češće usmjerena na obitelj i tradicionalne vrijednosti.

TABLICA 3. ORIGINALNA FAKTORSKA STRUKTURA UPITNIKA SADRŽAJA SLOBODNOG VREMENA MLADIH U SLAVONIJI

	F1	F2	F3	F4	F5	h ²
Idem u kazalište.	0,56	-0,08	-0,03	0,05	0,05	0,33
Posjećujem umjetničke galerije i muzeje.	0,60	-0,05	-0,09	0,03	-0,08	0,38
Čitam knjige.	0,52	0,15	-0,21	0,11	-0,17	0,37
Idem u kino.	0,39	-0,03	0,09	-0,14	0,28	0,25
Odlazim na koncerte.	0,33	0,08	0,07	0,08	0,48	0,35
Izlazim u diskoklubove.	-0,17	0,10	0,03	0,15	0,57	0,39
Odlazim na tulumе i kućne zabave.	0,05	0,09	0,14	-0,11	0,64	0,45
Izlazim u kafiće, bistroe i restorane.	0,03	0,27	0,03	0,06	0,45	0,28
Šećem i idem na izlete.	0,44	0,01	0,01	0,23	0,16	0,27
Razgledam izloge, kupujem.	0,16	0,32	-0,09	0,27	0,28	0,29
Spavam ili se izležavam.	0,07	0,43	0,02	-0,01	0,09	0,19
Posjećujem sajmove i prezentacije.	0,55	0,14	0,02	-0,02	0,05	0,33
Pohađam razne alternativne tečajeve.	0,52	-0,11	0,14	0,08	0,10	0,32
Bavim se istraživačkim sadržajima.	0,55	-0,06	0,13	-0,08	-0,02	0,33
Sudjelujem u izvannastavnim aktivnostima.	0,40	0,02	0,43	0,12	-0,12	0,37
Sudjelujem u radu organizacija za mlade.	0,51	-0,02	0,19	0,30	0,00	0,39
Bavim se snimanjem i fotografiranjem.	0,42	0,18	0,07	0,00	-0,01	0,22
Bavim se glazbom.	0,28	0,05	0,09	0,11	-0,01	0,10
Posjećujem javne tribine.	0,37	0,05	0,19	0,19	0,11	0,23
Bavim se dobrovoljnim i humanitarnim radom.	0,44	0,05	0,24	0,38	-0,01	0,39
Aktivno se bavim sportom.	0,07	-0,11	0,71	0,09	0,08	0,54
Rekreativno se bavim sportom.	0,13	0,05	0,63	0,02	-0,01	0,42
Odlazim na sportske priredbe.	0,11	0,02	0,62	0,02	0,12	0,42
Gledam TV i video.	-0,16	0,65	0,13	0,02	0,04	0,46
Čitam novine, časopise, revije.	0,10	0,61	0,01	0,10	-0,01	0,40
Sudjelujem u igrama na sreću.	-0,12	0,21	0,33	-0,16	0,28	0,28
Igram kompjutorske igre	-0,07	0,36	0,38	-0,34	0,15	0,42
Surfam po internetu.	0,19	0,34	0,20	-0,33	0,22	0,34
Telefoniram, šaljem SMS poruke.	-0,02	0,51	-0,05	0,19	0,23	0,35
Slušam radio, kazetofon i sl.	-0,07	0,37	-0,07	0,35	0,29	0,35
Slušam različite vrste glazbe.	0,06	0,33	-0,03	0,19	0,06	0,16
Odlazim u crkvu.	-0,01	0,06	-0,00	0,43	0,00	0,19
Sudjelujem u tradicijskim igrama, folkloru.	0,06	0,04	0,06	0,38	-0,02	0,15
Sudjelujem u društvenim igrama.	0,18	0,07	0,26	0,30	0,23	0,24

Sudjelujem u obiteljskim i kućnim poslovima.	0,14	0,09	-0,04	0,54	0,03	0,32
Brinem se o kućnom ljubimcu/ima.	0,15	0,08	0,07	0,24	0,05	0,09
Karakteristični korijen	3,56	2,10	2,14	1,75	1,78	
Proporcija objašnjene varijance	0,09	0,058	0,059	0,048	0,049	

Prostor interesa pojedinim sadržajem slobodnog vremena mladih u Slavoniji obilježavalo je 36 varijabli koje su definirale određene specifične sadržaje slobodnog vremena. Njima se željelo saznati kakva je latentna struktura tih sadržaja s pozicije učenika (tablica 3). Kriterij korišten za ekstrakciju faktora bio je Guttman-Kaiserov kriterij ekstrakcije faktora. Tako je prostor od 36 manifestnih varijabli koje opisuju interes za pojedine sadržaje/aktivnosti slobodnog vremena sveden na 5 važnih laten-

tnih faktora (stilova slobodnog vremena). Svih pet faktora ukupno objašnjavaju 31,54% varijance slobodnog vremena mladih. Pri provjeravanju pouzdanosti pojedinih ekstrahiranih faktora korišten je Cronbachov alfa koeficijent unutarnje konzistencije. Pokazalo se da je pouzdanost pojedinih latentnih dimenzija dosta visoka, a sve korelacije pojedinih čestica s ukupnim rezultatom na subskali (faktoru) su također zadovoljavajuće (tablice od 4 do 8).

TABLICA 4. KULTURNA ORIJENTACIJA

FAKTOR 1	M	sd	rit	Alpha (bez čestice)
1. Idem u kazalište.	1,639640	0,708450	0,456753	0,753503
2. Posjećujem umjetničke galerije i muzeje.	1,461712	0,616458	0,473080	0,754300
3. Čitam knjige.	2,716216	1,030290	0,371946	0,759587
4. Idem u kino.	1,903153	0,834953	0,305573	0,764982
9. Šećem i idem na izlete.	2,747748	0,998586	0,396394	0,756775
12. Posjećujem sajmove i prezentacije.	1,864865	0,828243	0,484421	0,749161
13. Pohađam razne alternativne tečajeve.	1,461712	0,806784	0,452906	0,752269
14. Bavim se istraživačkim sadržajima.	1,511261	0,874706	0,471699	0,749701
16. Sudjelujem u radu organizacija za mlade.	1,558559	0,872812	0,484101	0,748541
17. Bavim se snimanjem i fotografiranjem.	1,619369	1,010859	0,391816	0,757312
18. Bavim se glazbom.	2,513514	1,518077	0,272172	0,785946
19. Posjećujem javne tribine.	1,556306	0,844037	0,383494	0,758100
20. Bavim se dobrovoljnim i humanitarnim radom.	1,799550	0,958695	0,462411	0,749857

Cronbach alpha: ,771274

Prosječna korelacija između čestica: ,230249

Prvi faktor imenovan je strukturiranim kulturnim, obrazovnim i društvenim sadržajima ili (s obzirom na konkretizaciju teme i sadržaja ovo-

ga rada te visoke vijednosti varijabli s kulturnim, obrazovnim i društvenim sadržajem), kulturna orijentacija.

TABLICA 5. ORIJENTACIJA NA DOKOLIČENJE

FAKTOR 2	M	sd	rit	Alpha (bez čestice)
10 Razgledam izloge, kupujem.	3,227171	1,009805	0,368524	0,630253
11. Spavam ili se izležavam.	3,697105	1,173371	0,348890	0,635312
24. Gledam TV, video, DVD.	4,124722	0,936625	0,457952	0,611493
25. Čitam novine, časopise, revije.	3,761693	1,121524	0,457112	0,606000
28. Surfam po internetu.	3,093541	1,300118	0,172485	0,680593
29. Telefoniram, šaljem SMS poruke.	4,458797	0,915501	0,480579	0,607369
30. Slušam radio, CD i sl.	4,427617	0,903734	0,353554	0,634945
31. Slušam različite vrste glazbe.	3,861915	1,183441	0,299021	0,648976

Cronbach alpha: ,663828

Prosječna korelacija između čestica: ,213849

Drugi faktor interpretiran je kao orijentacija dokoličarenja je uključuje sadržaje odmara, razonode,

želje da se bude u kontaktu s prijateljima putem suvremene tehnologije i medija.

TABLICA 6. ORIJENTACIJA NA SPORT

FAKTOR 3	M	sd	rit	Alpha (bez čestice)
15. Sudjelujem u izvannastavnim aktivnostima.	2,312088	1,323861	0,324467	0,676445
21. Aktivno se bavim sportom.	2,529670	1,447578	0,559148	0,594069
22. Rekreativno se bavim sportom.	2,817582	1,310630	0,530326	0,608896
23. Odlazim na sportske priredbe.	2,507692	1,295301	0,519043	0,613260
26. Sudjelujem u igrama na sreću.	2,347253	1,272493	0,305356	0,681184
27. Igram kompjutorske igre	2,846154	1,362841	0,282118	0,690876

Cronbach alpha: ,687366

Prosječna korelacija između čestica: ,273645

Treći je stil slobodnog vremena usmjeren na organizirane sportske aktivnosti u klubovima i u školskim izvannastavnim aktivnostima i na praćenje sportskih događaja te na brigu o zdravlju i

izgledu. Tu je i igranje igara na sreću i računalnih igara koje također mogu biti usmjerene na sport i kompeticiju, npr. sportske kladionice. Ovaj faktor definiran je kao orijentacija na sport.

TABLICA 7. OBITELJSKA ORIJENTACIJA

FAKTOR 4	M	sd	rit	Alpha (bez čestice)
32. Odlazim u crkvu.	2,986637	1,215524	0,226977	0,491542
33. Sudjelujem u tradicijskim igrama, folkloru.	1,516704	0,991172	0,305078	0,450448
34. Sudjelujem u obiteljskim društvenim igrama.	2,554566	1,171569	0,322156	0,433140
35. Sudjelujem u obiteljskim i kućnim aktivnostima.	3,763920	1,070063	0,398391	0,393745
36. Brinem se o kućnom ljubimcu/ima.	2,919822	1,595973	0,221655	0,523129

Cronbach alpha: ,513067

Prosječna korelacija između čestica: ,190269

Četvrti stil čine aktivnosti odlaženja u crkvu, dakle vjerskog opredjeljenja, tradicijske igre i folklor, društvene igre, zajednički obiteljski poslovi i

briga o kućnim ljubimcima te je definiran kao obiteljska orijentacija.

TABLICA 8. ORIJENTACIJA NA ZABAVU

FAKTOR 5	M	sd	rit	Alpha (bez čestice)
5. Odlazim na koncerte.	2,686404	0,897072	0,307771	0,620829
6. Izlazim u diskoklubove.	3,357456	1,102180	0,421015	0,547072
7. Odlazim na tulumu i kućne zabave.	2,881579	1,116908	0,473048	0,505229
8. Izlazim u kafiće, bistroe i restorane.	3,603070	1,034733	0,428900	0,541162

Cronbach alpha: ,627000

Prosječna korelacija između čestica: ,294213

Peti slobodnovremenski stil je orijentacija na zabavu. To su kućne zabave i tulumu, kafići, bistroi i restorani, diskoklubovi i nešto manje koncerti.

Negativne korelacije među stilovima slobodnog vremena nema (tablica 9). Najveća povezanost je kod adolescenata koji se usmjeravaju na dokoliča-

renje jer češće provode vrijeme u zabavi i izlascima s prijateljima na tulumu, u kafiće i klubove. Adolescenti, pak, koji preferiraju kulturne, obrazovne i društvene sadržaje orijentirani su na tradicijske i obiteljske aktivnosti.

TABLICA 9. KORELACIJA MEĐU FAKTORIMA SLOBODNOG VREMENA

	F1	F2	F3	F4	F5
F1	1,00	0,16	0,21	0,29	0,13
F2		1,00	0,19	0,21	0,37
F3			1,00	0,11	0,22
F4				1,00	0,13
F5					1,00

Iz rezultata je vidljivo da slavonski srednjoškoli preferiraju različite stilove provođenja slobodnog vremena, organizirane i strukturirane koji pridonose razvoju ličnosti i kreativnosti, nestrukturirane kada se druže s vršnjacima u zabavi i dokoličarenju, sportske i obiteljske aktivnosti koje su povezane s tradicijskim i društvenim igrama (tablica 10).

TABLICA 10. ČESTINA PROVOĐENJA SLOBODNOG VREMENA S OBZIROM NA STILOVE SLOBODNOG VREMENA

	M	sd
1. Orijentacija dokoličarenja	3,83	0,59
2. Orijentacija na zabavu	3,13	0,72
3. Obiteljska orijentacija	2,75	0,72
4. Orijentacija na sport	2,56	0,84
5. Kulturna orijentacija	1,87	0,48

Orijentacija „dokoličarenje” najzastupljenija je aktivnost u slobodnom vremenu ispitanih srednjoškolaca, a najrjeđe se mladi orijentiraju na kulturne sadržaje. Dobra je zastupljenost sportskih aktivnosti i onih koje se odnose na igru te obiteljska i tradicijska orijentacija.

Rezultati istraživanja u Zadru pokazali su vrlo slične rezultate da mladi ljudi svoje slobodno vrijeme najviše „troše” u kafićima te provode u pasivnim oblicima zabave, kao što je gledanje TV, slušanje radija i čitanje novina (tablica 11). Najmanje su zastupljeni kulturni i društveno angažirani sa-

držaji. Mnogi drugi autori dobili su slične rezultate te alarmirali na činjenicu da mladi iznimno nekvalitetno provode slobodno vrijeme. Autorica Vrkić-Dimić (2004) naglašava da se radne i slobodnovremenske aktivnosti trebaju uskladiti te kaže „Slobodna volja određena je čovjekovom osobnošću, navikama, interesima, razvijenim kulturnim i drugim utjecajima“ (isto 48). I ovi rezultati upućuju na potrebu postojanja veće društvene ponude organiziranih aktivnosti, odnosno izražene potrebe mladih za izvanškolskim angažmanom.

TABLICA 11. AKTIVNOSTI KOJE KARAKTERIZIRAJU SLOBODNO VRIJEME MLADIH U ZADRU (RANGIRANJE PREMA UČESTALOSTI PROVOĐENJA SLOBODNOG VREMENA)

1. Idem u kafiće.	12. Idem na koncerte.
2. Gledam TV.	13. Čitam knjige (neobvezna literatura).
3. Slušam radio.	14. Idem u kino.
4. Čitam novine.	15. Aktivno se bavim sportom.
5. Obavljam kućne i obiteljske poslove.	16. Posjećujem sportske priredbe.
6. Spavam ili se izležavam.	17. Igram kompjuterske i videoigre.
7. Posjećujem diskoklube.	18. Igram igre na sreću.
8. Bavim se hobijem.	19. Idem u kazalište.
9. Idem u crkvu.	20. Posjećujem umjetničke izložbe.
10. Idem na tulumu k prijateljima.	21. Bavim se humanitarnim i volonterskim radom.
11. Idem na izlete i šetnje.	22. Bavim se političkim aktivnostima.

Nadalje, autorice (Leburić i Tomić-Koludrović, 2001) iznose podatak da je iz opće populacije mladih najmanje skeptičan studentski naraštaj jer su bolje situirani, samosvjesniji, „hedonističko-intelektualno” i društveno više orijentirani u odnosu na druge kategorije mladih koje su, prije svega, „dominantno-šminkerski”, „površno-društveni” ili „tradicionalno-obiteljski” orijentirane! Autorice navode i kako je za sve uzorke mladih karakterističan porast pridavanja značenja privatnom životu, odnosno individualizmu.

Analiza rezultata u oba istraživanja upućuju na manje aktivno i više pasivno provođenje slobodnog vremena srednjoškolaca. Također rezultati signaliziraju većim dijelom pasiviziran i osiromašen stil

provođenja slobodnog vremena srednjoškolaca, najviše usmjeren na dokolicu, odnosno zabavu.

Navedeno upozorava na problem ponude sadržaja i prostora za slobodno vrijeme okružja i šire društvene zajednice u oba istraživanja. Ako želimo u pozitivnom pravcu restrukturirati korištenje slobodnog vremena mladih, potrebni su adekvatni preduvjeti, osiguranje mreže ustanova za sve vrste aktivnosti slobodnog vremena koje mladima pružaju prikladne prostore, kompetentne voditelje i sredstva za niz suvremenih, stvaralačkih aktivnosti i društveni život. Zadar je u tom smislu, u ovom trenutku, ispred Slavonije jer se intenziviraju radovi na budućem Centru za mlade te izrađuje Gradski program djelovanja za mlade.

TABLICA 12. ZADOVOLJSTVO KVALITETOM I KVANTITETOM SLOBODNOG VREMENA MLADIH U SLAVONIJI

	postotak odgovora
Zadovoljan sam provođenjem svog sl. vremena.	54%
Nezadovoljan sam jer nemam dovoljno sl. vremena.	12%
Nezadovoljan sam jer nema adekvatnog mjesta..	21%
Nezadovoljan sam jer nemam dovoljno novca za..	13%

Zadovoljstvo osobnim provođenjem slobodnog vremena razlikuje se kod slavonskih adolescenata i mladih u Zadru (tablice 12 i 13). Slavonski su srednjoškolci zadovoljniji provođenjem osobnog slobodnog vremena (54%) u odnosu na mlade u Zadru (44%). Također se očituje manje nezadovoljstva

mladih u Slavoniji (12%), u usporedbi s onima u Zadru (17%). Mladi Slavonije izjašnjavaju se za 3, 4 i više od 4 sata na dan raspoloživoga slobodnog vremena. Navedeno predstavlja respektabilan prostor za kreiranje i konzumiranje sadržaja i druženja u slobodnom vremenu.

TABLICA 13. ZADOVOLJSTVO KALITETOM I KVANTITETOM SLOBODNOG VREMENA MLADIH U ZADRU

	postotak odgovora
Zadovoljan sam provođenjem svog sl. vremena.	44%
Nezadovoljan sam jer nemam dovoljno sl. vremena.	17%
Nezadovoljan sam jer nema adekvatnog mjesta ...	23%
Nezadovoljan sam jer nemam dovoljno novca za...	16%

Nezadovoljstvo adekvatnim mjestima za provođenje slobodnog vremena visoko percipiraju mladi u Slavoniji (21%) i u Zadru (23%). Očito da slobodni izbor i bavljenje aktivnostima u slobodnom vremenu vjerno odražavaju potrebe i interese mladih u toj vremenskoj sekvenci, a problem se često javlja u njihovu uskom prostoru slobodnog izbora, lošem strukturiranju i ponudi te je u velikoj mjeri ograničen i usmjeren različitim silnicama izvana. Valja napomenuti da gradovi u Hrvatskoj imaju relativno nejednake uvjete glede kulturnih institucija, ali i prostora za mlade i stručnih moderatora prema njihovim potrebama, a i lokalne vlasti očito smišljaju programe za mlade koji su često u koliziji s njihovim interesima i željama. Mladi iskazuju i

nezadovoljstvo jer nemaju dovoljno novca za provođenje svog slobodnog vremena po izboru (mladi u Slavoniji 13% i mladi u Zadru 16%). Sve to zrcali i socioekonomski status roditelja mladih kao i želje, potrebe i aspiracije mladih.

Neprijeporno je da vrijednosti imaju usmjeravajuću funkciju kod ponašanja, kako to ističu autori, primjerice, Radin (2001) i Reiner (1995). Osim što utječu na zauzimanje stajališta prema sebi i relevantnim društvenim problemima, one djeluju i na svakodnevicu pojedinca. Time mladoj osobi olakšavaju komunikaciju s drugima i važno su uporište u shvaćanju društvene okoline i vlastita identiteta.

TABLICA 14. VRIJEDNOSNA ORIJENTACIJA MLADIH U SLAVONIJI PREMA OBRAZOVANJU

	Prosječan rang	Rang po važnosti
1. Bolji materijalni status	2,85	1
2. Dobivanje željenog zaposlenja	3,07	2
3. Uspješnije rješavanje životnih problema	3,25	3
4. Stjecanje novih znanja i razvijanje vještina	3,63	4
5. Ugledan društveni položaj i status	4,19	5
6. Emancipacija mladih	5,40	6
7. Odlazak iz Hrvatske radi boljeg posla i zarade	5,59	7

Mladima u Slavoniji bilo je ponuđeno sedam kategorija razloga njihova obrazovanja koje su oni procjenjivali i rangirali prema osobnoj važnosti (kategorija 1 – najveća važnost). Kako je obrazovni put svakoga u uskoj vezi s radom, radi budućeg zvanja usporedili smo ove vrijednosti (tablice 14 i

15). Srednjoškolci vrijednostima obrazovanja i znanja daju važno mjesto, dakle procjenjuju ih bitnima za svoj budući život. Obrazovanje smatraju važnim ponajprije zbog boljeg materijalnog statusa i dobivanja željenog zaposlenja. Trenutačna situacija u Hrvatskoj govori ovomu u prilog, potvrđuju to

i to visoka stopa nezaposlenosti, osobito žena, što je vidljivo i kod nezaposlenosti njihovih majki, postotak ljudi u prisilnoj mirovini i privremeni rad. Sve to upućuje na životni standard i nestabilnost

u okružju ispitanika, pa time i njihovu procjenu u pogledu budućeg obrazovanja, zaposlenja i života uopće. Obrazovanje ne smatraju važnim za odlazak iz Hrvatske i emancipaciju mladih.

TABLICA 15. VRIJEDNOSNA ORIJENTACIJA MLADIH U ZADRU PREMA RADU

	Prosječan rang	Rang po važnosti
sigurno radno mjesto	4,53	1
visoka zarada	4,00	2
fleksibilno radno vrijeme	3,87	3
kreativan i raznolik posao	3,82	4
mogućnost stalnog obrazovanja	3,70	5
brzo napredovanje	3,69	6
društveni ugled	3,21	7
stalni izazovi	3,31	8
česta putovanja	3,01	9
prisutnost u medijima	1,93	10

Rezultati Baranović (2001), koja je ispitala odnos mladih u Hrvatskoj prema očekivanoj koristi od školovanja, istovjetni su našem istraživanju. Rezultati autorice Baranović (2001) pokazali su da mladi imaju relativno visoka očekivanja od školskog obrazovanja, u kojem prije svega vide sredstvo koje pridonosi njihovu osobnom razvoju, zatim da im pomogne da nakon završetka školovanja riješe osnovne egzistencijalne probleme (zaposlenje) i osamostale se. U drugom im je planu važnost obrazovanja u socijalnoj promociji i emancipaciji.

U Zadru su ispitivane radne vrijednosti mladih koje su ispitanici procjenjivali na skali od 5 stupnjeva. Prvi stupanj imao je značenje „potpuno nevažno”, a peti stupanj „izrazito važno”. Mladi pridaju znatno veću važnost ekstrinzičnim radnim vrijednostima i to najviše visokoj zaradi i sigurnom radnom mjestu. Ipak, prilično je važnim ocijenjena i mogućnost rada na kreativnom i raznolikom poslu te fleksibilno radno vrijeme. Mladima je najmanje važna (gotovo nevažna) prisutnost u medijima. Ovaj podatak upućuje na „negativan” trend u

procjenjivanju radnih vrijednosti jer za razliku od rezultata koje su dobili Miliša i Proroković (2000), sve veća važnost se, na žalost, pridaje ekstrinzičnim radnim vrijednostima. Nadalje, naglasak na materijalnom nije samo bitan kad je u pitanju preferencija poslova, već se problem veže i uz slobodno vrijeme mladih, kvalitetu međuljudskih odnosa te općenito njihovu procjenu perspektive za budućnost.

Zaključak

Istraživanje je pokazalo da mladi u Slavoniji i Zadru provode manje aktivno slobodno vrijeme. Zabava i druženje čine, međutim, važan dio slobodnog vremena, a te su aktivnosti u druženju i interakciji s vršnjacima potrebne kako bi se osjećali sretno i zadovoljno. Različite strukturirane slobodne aktivnosti, koje ispitanici rjeđe preferiraju, pružaju mladima mogućnost samoostvarenja, realizaciju osobnih stvaralačkih potencijala, otkrivanje i razvijanje specifične darovitosti i sl. Posebno pitanje predstavlja kvaliteta organiziranih oblika

slobodnog vremena, što nije vidljivo u ovom istraživanju. Iznimna bi pomoć bila organizacija specifičnih stručnih radionica, tribina i dr. koje bi pomogle mladima da se bolje uklope u društvenu zajednicu, ali im i pružile pomoć u rješavanju svakodnevnih problema (na profesionalnom, socijalnom, psihološkom i pedagoškom planu). Ne treba posebno isticati koliko je važno formiranje centara za mlade, kuća za mlade i sličnih institucija koje su uobičajena praksa radi većeg angažmana mladih u slobodnovremenskim aktivnostima zemalja EU, ali i sve većeg broja zemalja u tranziciji.

Ispitanici u oba istraživanja iskazuju nezadovoljstvo mjestima za provođenje slobodnog vremena. Nadalje, slavonski srednjoškolci obrazovanje smatraju važnim ponajprije zbog boljeg materijalnog statusa i dobivanja željenog zaposlenja. Prema dobitvenim rezultatima i mladi Zadra pridaju znatno ve-

ću važnost ekstrinzičnim radnim vrijednostima i to najviše visokoj zaradi i sigurnom radnom mjestu. Čini se da se nalazimo u vremenu gdje su mladi prilično nezainteresirani i pasivni, tako da se postavlja pitanje daljnjeg opstanka i prosperiteta mladih ljudi u smislu odgoja, učenja i budućeg rada.

Ako želimo u pozitivnom pravcu restrukturirati korištenje slobodnog vremena mladih, potrebni su adekvatni preduvjeti, osiguranje mreže ustanova za sve vrste aktivnosti slobodnog vremena koje mladima pružaju prikladne prostore, kompetentne voditelje i sredstva za niz suvremenih, stvaralačkih aktivnosti i društveni život. Oslobođajući mlade pedagoškim postupkom koji uključuje u sebi slobodan izbor, ne samo slobodnih aktivnosti, već i nastavnih predmeta, dijela programa rada i života škole, povećali bi se raznoliki interesi, želja za znanjem, otkrivanjem, istraživanjem i kritičkim mišljenjem.

Literatura

- Andersen, R. E., Crespo, C. J., Bartlett, S. J. (1998), Relationship of Physical Activity and Television Watching With Body Weight and Level of Fatness Among Children. *JAMA* 279 (12), str. 938 – 942.
- Borrmann, S. & Gisser, L. (1992), *Leisure and Human Behavior*. Dubuque: Wm. C. Brown Publishers.
- Baranović, B. (2001), Što mladi misle o obrazovanju. U: Ilišin, V. Marinović-Bobinac, A., Radin, F. (ur.), *Djeca i mediji*. Zagreb: IDIZ, str. 79 – 90.
- Bašić J. i sur. (1993), *Integralna metoda*. Zagreb: Alinea.
- Dryden, G. i Vos (2001), *Revolucija u učenju*. Educa: Zagreb.
- Fulgosi, V. (1987), *Psihologija ličnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Ilišin, V. (1988), *Interesi i slobodno vrijeme. Fragmenti omladine*. Zagreb: IDIS.
- Ilišin, V. (2000), Promjene u slobodnom vremenu mladih. *Napredak*, 141 (4), str. 419 – 429.
- Klarin, M. (2002), „Dimenzije obiteljskih odnosa kao prediktori vršnjačkim odnosima djece školske dobi”, *Društvena istraživanja*, (4-5), str. 531 – 553.
- Košir, M. (1999), *Život s medijima*. Zagreb: Dorin.
- Leburić, A. i Tomić-Koludrović, I. (2001), *Skeptična generacija: životni stilovi mladih u Hrvatskoj*. Zagreb: AGM.
- Lenz, K. (1991), *Kulturformen von Jüngendlichen, aus Politik und Zeitgeschichte*, Jun, München, B 27/91, str. 11 – 19.
- Mlinarević, V. (2004), „Stilovi slobodnog vremena srednjoškolaca Slavonije i Baranje“, *Pedagogijska istraživanja*, (2), str. 241 – 257.
- Mlinarević, V. (2006), *Slobodno vrijeme kao prediktor poremećaja u ponašanju učenika*. Neobjavljena doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Miliša, Z. i Proroković, A. (2000), *Radne vrijednosti i zadovoljstvo životom ovisnika i neovisnika*. *Napredak*, 141 (2), str. 181 – 190.
- Miliša, Z. (2006), *Manipuliranje potrebama mladih*. Zagreb: MaRkom.

- Mišigoj-Duraković, M. (2000), Biološki aspekti aktivnog provođenja slobodnog vremena. U: Zbornik radova: slobodno vrijeme i igra. Zagreb, Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu.
- Pepler, D. J., Craig, W. M., Ziegler, S., Charach, A. (1994), An evaluation of an anti-bullying intervention in Toronto schools. *Can J. Comm Mental Health* 13, str. 95 – 100.
- Plenković, J. (2000), Slobodno vrijeme mladeži. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.
- Previšić, V. (1975), Slobodno vrijeme i permanentno obrazovanje. U: N. N. Šoljan (ur.), *Permanentno obrazovanje*, Split: Marko Marulić.
- Previšić, V. (1987), Izvannastavne aktivnosti i stvaralaštvo. Zagreb: Školske novine.
- Previšić, V. (2000), Slobodno vrijeme između pedagojske teorije i odgojne prakse. *Napredak*, 141 (4), str. 403 – 410.
- Radin, F. (2001), Vrijednosti i neprihvatljiva ponašanja. U: Ilišin, V., Marinović-Bobinac, A., Radin, F. (ur.), *Djeca i mediji*. Zagreb: IDIZ, str. 79 – 90.
- Reiner, B. (1995), Youth and modern lifestyles. In: Ornas, J. and G. Bolin, *Youth culture in late modernity*. London: Sage, str. 120 – 145.
- Spajić-Vrkaš, V. (1999), "Globalizacija i izobrazba: Apokalipsa raja ili rajska apokalipsa". *Društvena istraživanja*, 42, 8 (4), str. 579 – 600.
- Tomić-Koludrović, I., Leburić, A. (2002), *Sociologija životnog stila, prema novoj metodološkoj strategiji*. Zagreb: Naklada Jesenski Turk i Hrvatsko sociološko društvo.
- Vukasović, A. (2000), Sve veća važnost odgoja u slobodnom vremenu, *Napredak*, 141 (4), str. 448 – 457.
- Vrkić-Dimić, J. (2005), Stvarne i željene aktivnosti studenata u slobodnom vremenu, *Pedagojska istraživanja* (2), str. 313 – 325.
- Watts, Richard J. & Smolicz, Jerzy J. (eds.) (1997), *Cultural Democracy and Ethnic Pluralism Multicultural and Multilingual Policies in Education*, Frankfurt/Main: Peter Lang.